

nem volt internet, külföldre még telefonálni is csak módjával lehetett – no és nekem sem apparátusom, sem helyem nem volt a szervezéshez) 1982 augusztusában ki is mondtuk a Nemzetközi Készletezési Tudományos Társaság (International Society for Inventory Research) megalakítását. A sikerhez nem kevés segítséget jelentett, hogy a közgazdász szakma egyik legnagyobb tekintélyű alakja, a Nobel-díjas Kenneth J. Arrow vállalta az elnöki posztot. Én „első elnökhelyettes és főtitkár” funkciót kaptam, hogy a szakmai és a szervezési vonalnak is a tetején lehessenek. Megegyeztünk, hogy a társaság székhelye Budapest, itt leszünk bejegyezve, s itt működik a titkárság.

Hát, lett kalamajka. A sajtóban megjelent hírre reagálva másnap felhívott egy akkori, magát illetékesnek nevező miniszterhelyettes, és szó szerint üvöltött velem, hogy hogyan merészeljük, ki adott erre engedélyt stb. (Elég kínos volt, mert a szimpózium titkársági asztalánál álltam, amikor beszélünk, s a hangja kihallatszott a telefonból...) Meg nem ijedtem, mert erre az időre a Rajk Kollégium igazgatójaként már hozzászokhattam az ilyen számonkérésekhez – de azért nem esett jól látni, hogy ami sikertörténetnek indult, az könnyen kínos bukássá válhat a hazai közegben. Hosszú kálvária kezdődött, bajos lenne leírni minden állomását. Kiderült, hogy az eset példa nélkül állt: nem volt olyan nemzetközi tudományos szervezet, amelyet Magyarországon jegyeztek be. Azt mondták, kell egy felügyeleti szerv – sok forduló után ismét az Akadémia segített ki: természetesen a már említett Szabó Kálmán és Csikós-Nagy Béla, és mellettük az első szimpóziumon részt vevő Kornai János támogatásával vállalta a felügyeletet. Hónapokba telt, amíg sikerült szerezni a Magyar Nemzeti Banktól egy engedélyt,

hogy kezelhessünk külföldről jövő pénzt. Az illetékes jogi fórumok finoman szólva nem szerették az alapszabályunkat. De a kitartás elérte jutalmát: az 1983 szeptemberében megjelent első hírlevélben ugyan említettünk kisebb bürokratikus nehézségeket, de nem erre, hanem a működés megkezdésének örömteli aktusára helyeztük a hangsúlyt.

A társaság ma is működik, persze az Akadémiától függetlenül. Úgy vélem, rendkívül sokat tettünk egy pozitív országimázs kialakításáért az eltelt több mint három évtizedben. A két évente rendezett szimpóziumokon és más rendezvényeken kutatók százai vettek részt a világ minden részéről, s minden alkalommal elismerés övezte azt a közeget, amellyel itt találkoztak. Legutóbbi, 2010-ben rendezett szimpóziumon közel százötvenen voltak. Az *International Journal of Production Economics* nevű rangos folyóirat különszámait alkalmanként ötven–hatvan cikket közölnek a szimpózium anyagából. Két évente rendezünk PhD-hallgatóknak nyári egyetemet, évente van szekciónk a legnagyobb amerikai közgazdasági konferencián. Kezdetől fogva jelentős figyelmet fordítottunk arra, hogy a társaság a hazai közélet felé is nyisson. Eredetileg az akadémiai felügyelet technikai támogatására hoztuk létre a társaság magyar tagozatát, amelyet aztán sikerült értelemmel is megtölteni, s egyik alapítója-elődje lett a rendszerváltáskor megalakult Magyar Logisztikai, Beszerzési és Készletezési Társaságnak. Számos szimpóziumhoz kapcsolunk „magyar napot”, amikor a külföldi vendégek hazai vállalatvezetőknek tartottak előadást. Minden szimpózium alkalmából rendezünk egy egész napos kirándulást, melynek délelőttjén egy-egy hazai vállalat meglátogatása a program. Számos életre szóló barátság, s igen sok kutatási együttműködés született a

találkozókon. Úgy vélem, az is nagyon fontos, hogy ezek a szimpóziumok legalább harminc fiatal magyar kutatót indítottak el a nemzetközi tudományos élet felé. Nekem személy szerint is mérhetetlenül sokat jelentett, s jelent ma is: országútnyi szélességű pályát nyitott a nemzetközi tudomány felé. S mindez nem valósulhatott volna meg, ha a sokat, s nem mindig ok nélkül bíralt Akadémia, s a megne-

vezett, a nehéz helyzetben is messzire tekintő, szellemi nagyságot igazoló akadémikusok nem álltak volna a kezdeményezés mögé.

Kulcsszavak: MTA, Svéd Királyi Akadémia, Rajk Kollégium, International Society for Inventory Research, International Journal of Production Economics, Magyar Logisztikai és Készletezési Társaság

NYÁR BÉCSBEN

Frank Tibor

történész,
az ELTE Angol–Amerikai Intézetének professzora

Történelmi pályámat az ELTE Új- és Legújabbkori Egyetemes Történelmi Tanszékén kezdtem gyakornokként, vagy ahogyan az akkoriiban létesített pozíciót nevezték, tudományos továbbképzési ösztöndíjasként. A két éves megbízatás lényegében bölcsészdoktori disszertációm elkészítésére szolgált, tanítanom alig kellett. A munka a kiegyezés korabeli Magyarország, illetve a születő Osztrák–Magyar Monarchia brit percepciójáról, megítéléséről szólt. 1972-ben váratlanul lehetőséget kaptam egy egyhónapos, bécsi tanulmányútra, amelyet nyáron valósítottam meg. Úgy gondoltam, hogy a bécsi levéltárakban témámhoz sok anyagot fogok találni. Ajánlásokat is kaptam Bécsbe az ottani kollégákkal kitűnő kapcsolatokat ápoló H. Balázs Évától, s így elsőrangú osztrák történészekkel készültem konzultálni.

Témámat magam gondoltam ki – történelem–angol szakos egyetemi hallgatóként természetesen találtam, hogy összekapcsol-

jam anglistikai és történész érdeklődésemet, és valamilyen hiányterületen próbáljak dolgozni. Nagy hatással voltak rám témavezető tanárom, Szabad György professzor előadásai és szemináriumai az 1848-as forradalomtól a kiegyezésig tartó történelmi útról, melyekből rengeteget lehetett tanulni.

A nyári hónap Bécsben máig ható benyomást tett rám, és – túlzás nélkül – megszabta pályámat. Gyűjtöttem az anyagot érdekes, de nem lebilincselő témámhoz, amelytől lassan érzelmileg kezdtem elszakadni, miközben doktorátusom sikere érdekében szorgosan dolgoznom kellett rajta tovább. Inkább kikapcsolódásként, már-már szórakozásként megpróbáltam utánaérteni egy (akkor azt hittem: ettől a munkától független) névnek is a *Haus-, Hof- und Staatsarchivban*, Bécs talán legfontosabb levéltárában, a kancellári hivatal szomszédságában, a Minoritenplatz 1-ben. E nevet három évvel korábban, 1969-ben egy karcsú kis kötet lábjegyzetei között

találtam a budapesti Egyetemi Könyvtárban. A könyv, melyet a *Századok* számára recenzálnom kellett egyetemi hallgatóként (nagy dolog volt ez), a brit történelmi társulat, a *Royal Historical Society* centenáriuma jelent meg, benne a számomra ismeretlen, de magyarnak hangzó családnévvel: *George Gustavus Zerffi*. Száz évvel előbb az RHS tanácsának elnöke volt Londonban.

1972-re már voltak ismereteim Zerffi Gusztávról (1820–1892), lexikonokból, irodalomtörténészeknek a Zerffi által támadott Petőfiről szóló dolgozataiból, de mindez nem tűnt nagyon izgalmasnak. Amikor azonban a bécsi levéltár megnyitotta előttem az egykori Habsburg belügy- és rendőrmisztérium iratanyagait, s bepillantottam a Külügyminisztérium hírgyűjtő részlege, az *Informationsbüro* titkaiba, a helyzet napok alatt teljesen megváltozott.

A szép emlékü Anton Horvath úr, a levéltár félig-meddig magyar főmunkatársa és bennfentes segített az iratállagok kiválasztásában, s noha gyerekkoromtól fogva tanultam, s ekkor már elég jól olvastam a 19. századi német gótikus kézírást, elkelt a mindig a levéltárban ülő osztrák történészek, a fiatal és kedves Waltraud Heindl és a nemrég fiatalon elhunyt Horst Brettner-Messler segítségével egy-egy mondat, egy-egy szó, néha csak egy betű kibogozásában.

Egy hónapom volt a két téma párhuzamos kutatására, reménytelen feladat. De a rendőraktár olyan izgalmasak voltak, annyit árultak el a Kossuth-emigráció bel- és külvilágáról, torzsalkodásairól és illúzióiról, félelmeiről és reményeiről, összeköttetéseinek kusza szövevényéről, hogy faltam az aktákat. Fokról-fokra, napról napra tanultam és haladtam. Persze a hét végén zárva tartott a levéltár, napjaim meg voltak számlálva.

Egyszerre csak élém került egy osztrák külügyminisztériumi irat, s mellékleteként egy sorozat (vagy két tucat) számozott, kézzel írt levél, hártypapíron. Hamar láttam, hogy a kéz, amely írta őket, azonos – de nem voltak aláírva, csupán egy P betűs szignóval látta el a küldőjük. A legtöbbször pecsét is volt, forró viaszba nyomott és megszilárdult, régifajta pecsét, amely méhkaptárt ábrázolt. Ezzel azonban nem jutottam közelebb a szerzőhöz, aki pedig az emigráns közösség belső dolgaiban nagyon jártas (persze olykor csak megbízói szemében annak látszani igyekvő) informátor volt, „belügyes”, ahogy ma neveznénk ezt a tegnapelőtti alakot. Az egyik levéllel azonban váratlanul szerencsém volt: a megszokott méhkaptár helyett a szórazott titkosügynök saját, személyes pecsétjét nyomta rá jelentésére: viaszba nyomott „GZ” szerepelt az aktán. Most ismertem már a kézírását, a titkosügynöki nevét (Dr. Piali, minek a P. a rövidítése volt), a pecsétjét, s hamarosan a fizetését, bécsi összekötőit, munkájának célpontjait is. Megvolt a kulcsom *Zerffi Gusztáv* titkosügynöki tevékenységéhez, melyet 1849 végétől 1865 elejéig, több mint tizenöt éven át folytatott a nemzetközi forradalmi emigráció, elsősorban Kossuth Lajos körének megbontására, lejáratására és kulcsembereinek tönkretételére.

Gyorsan kiderült, hogy a belügyminisztériumnak ez a sokáig legjobban fizetett bésűgöja összesen közel 2000(!) számozott titkosügynöki jelentést küldött Bécsbe – Belgrádból, Konstantinápolyból, Párizsból, majd Londonból, ahol végül le is telepedett. Jelentéseit mindig változó bécsi címzettnek küldte, akiktől a „levél” Zerffi bécsi minisztériumi összekötőjén (mai szóval akár azt is mondhatnánk: „tartótszjtjén”), L. F. Mandlon át gyakran egyenesen Alexander von

Bachnak, a korszak hírhedt belügyminiszterének a kezébe került. A Zerffi-jelentések egy részét másolatban Bach iratai között is megtaláltam, szerkesztett formában pedig ezek a miniszter „politikai hetijelentéseibe” is bekerültek, s révükön esetenként az ifjú Ferenc József császárhoz is utat találtak. Zerffi Gusztáv nem egyszerűen titkosügynöki jelentések írásával szolgálta bécsi megbízóit: tudatosan hozott létre kelepccéket, melyekbe belesodor-ta vezető emigránstársait, majd jelentette áldozatai politikai „botlásait”, „balfogásait”.

A hivatalos Ausztria mindeközben megvetette és lenézte az ügynököt: Apponyi Rudolf gróf londoni osztrák nagykövet még Bécsnek kedvező akciói nyomán sem fogadta a követség Belgrave Square-i palotájában. Pedig az ügynök a korszak minden valamirevaló nemzetközi vezetője körül ott settenkedett, felajánlva fordítói, újságírói, könyvkiadói, közvetítői szolgálatait. Mindenkit kiszolgált és elárult: Gottfried Kinkelt, Kosuth Lajost, Karl Marxot, Szemere Bertalant, Vetter Antal altábornagyot és sokan másokat. A 19. századnak e nagyjai valamennyien bekerültek Zerffi jelentéseibe és onnan a bécsi titkos ügyosztályok vádlistáira.

Évekre volt még szükségem, amíg a korszak könyvtári és utazási viszonyai között fel tudtam építeni a magam számára Zerffi pályájának utolsó, „tudományos” szakaszát is. Még nem hagyta abba az ügynöki munkát, amikor ez a tollforgató más pálya után is kezdett nézni. Történelemtől és műtörténetről kezdett előadásokat tartani, s egészen addig vitte, hogy a londoni *Royal Historical Society* tanácsának egyik első elnöke lett, japán diplomáciai kérésre megírta a „tudományos történetírás” kézikönyvét, a történettudomány történetének egyik legelső európai

szintézisét. Halálakor a *The Times* búcsúztat-ta. Nem sokkal halála előtt viszont, 1890-ben az egyébként nagyon jól informált bécsi életrajzi lexikon szerzője, Constant von Wurzbach „catilinai egzisztenciának”, „Ausztria ellenségének” nevezte.

Kínálta magát a feladat: összeilleszteni a háromnak tetsző személyiséget – Petőfi kritikusat, Bach munkatársát és a *Royal Historical Society* tanácselnökét. Éreztem, hogy fontos dologra bukkantam, s azt is, hogy találmányomnak van üzenete, sőt nem is veszélytelen üzenete a 70-es évek Magyarországhoz. Vigyáztam tehát Zerffi Gusztávra és Zerffi Gusztávval, munkámat egészében csak sok évvel később, hosszas feldolgozó munka után publikáltam, 1985-ben.¹ Már folyóiratban közölt fejezetei is feltűnést kel-tettek a maguk idején, a lapok is írtak róluk, külföldön is; könyvem később három idegen nyelven is megjelent. Ennél is fontosabb volt számomra, hogy az egyik Múzeum körüti antikváriumban nemrég találtam egy példányt a könyvből, benne ceruzás feljegyzésekkel mindazon párhuzamokról, száz-száz-húsz évvel későbbi személyekről, szervezetekekről, amelyekre a könyv egykori tulajdonosa a maga nem régi életszakaszát átgondolva összehasonlító igyekezettel emlékezni tudott. Zerffi él.

¹ Frank Tibor: *Egy emigráns alakváltásai. Zerffi Gusztáv pályaképe 1820–1892*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1985, 330 p.

Kulcsszavak: *Zerffi Gusztáv, titkosügynök, Kossuth-emigráció, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Informationsbüro, Alexander von Bach, gróf Apponyi Rudolf, Royal Historical Society*